

LA FESTA MAJOR DE SETEMBRE A LA VILA DE BELLPUIG

Per Ramon Miró Baldrich

PROPÒSITS

Seguint el projecte de revisió i nova publicació dels articles que havíem dedicat a les festes, arribem ara a un dels principals, el de l'organització de les festes de setembre que, en un primer moment, foren la festa patronal de la confraria de la Puríssima Sang, instituïda el mateix any 1622 en què demanaren i obtingueren també el vot de vila per a instituir la festa a nivell de tota la població, fossin o no membres de la confraria.

Recordem que també tenien vot de vila i, per tant, celebració obligada de tota la població per Sant Antoni de la sitja (15 de febrer) i per Sant Roc (16 d'agost). El fet de produir-se el vot de vila aconseguia que hi hagués obligació de festivar aquell dia, d'abstenir-se de treballar i, fins i tot, prohibició expressa de la realització de cap treball, que podia implicar, en cas de transgressió, l'aplicació d'un ban municipal als infractors.

Hem passat a un annex final els textos documentals procedents de fonts arxivístiques, com férem en anteriors articles. I hem variat en part, també, la redacció en ampliar-ne la visió considerada. Sí que hem mantingut els apartats de l'article primer.¹

En aquest treball ens proposem reconstruir en allò que sigui possible l'origen de la celebració d'aquesta festa a la vila. Per realitzar aquest propòsit passarem

---

1) L'article antic era: "La Festa Major a la vila", *El Pregoner d'Urgell*, núm. 118-119 (Bellpuig, setembre de 1984), sense paginar, sis pàgines. Posteriorment vam publicar un estudi més específic de com es desenrotllava la Festa Major a finals del segle XIX i primers decennis del segle XX a "La Festa Major de la vila a l'anterior tombant de segle", *El Pregoner d'Urgell*, núm. 478-479 (Bellpuig, 6 de setembre de 1999), pàg. 20-23; hem utilitzat alguna referència d'aquest últim també, però hi trametem per a una visió més detallada de l'època.

a analitzar de primer com es presenta avui, per saltar, acte seguit, als orígens i plantejar l'evolució fins ara.

1. LA FESTA AVUI

Enguany, la Festa Major de la vila es presenta els dies 12, 13 i 14, enllaçant dos referents que més o menys la polaritzen. L'un és el dia 14 de setembre (el nucli originari de la festa), però l'altre, que avui ha esdevingut encara més important que aquest primer, és l'Onze de setembre, diada nacional de Catalunya (i, per tant, festa obligada), que ha fet que més d'un any quedés el catorze fora de joc, segons com venien distribuïts els dies en la setmana o en dues setmanes consecutives.

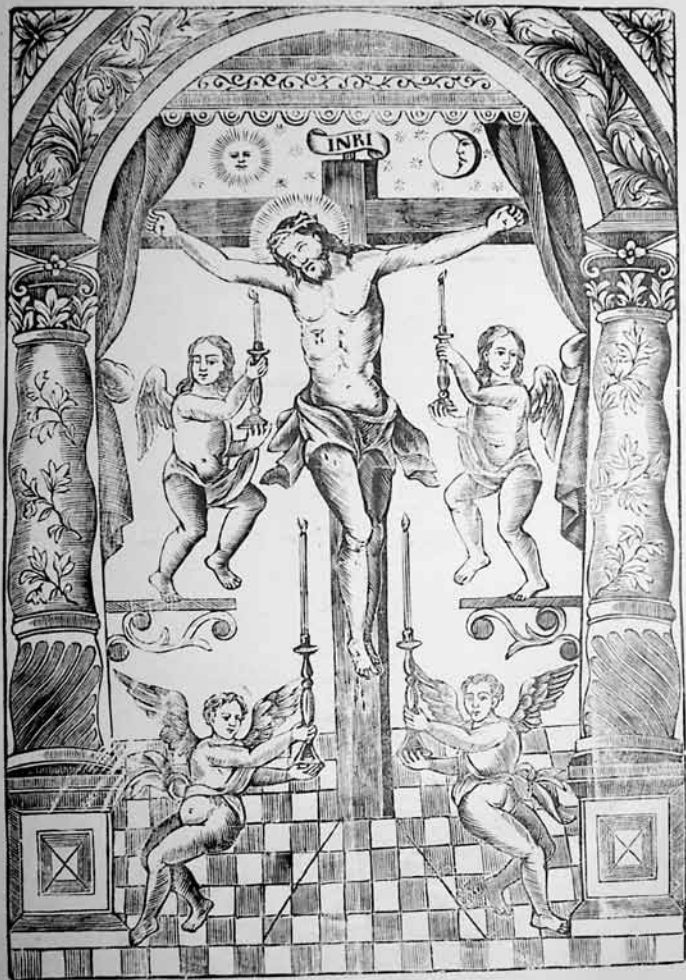
L'any que publicàrem l'article (el 1984), però, els dies de Festa Major coincidiren a ser el 14, el 15 i el 16 de setembre. El divendres, catorze, fou el dia declarat de festa per a la vila. El dissabte, si bé pot treballar algú al matí, en general es fa festa i l'horari laboral –si n'hi havia– es resol per recuperació en altres dies. I el diumenge completa, com a festiu habitual, la Festa Major.

Hi ha un calendari d'actes profans i un altre d'actes religiosos, avui no massa coordinats l'un amb l'altre. Els actes religiosos són competència bàsicament eclesiàstica, i són dedicats el divendres a l'exaltació de la Santa Creu, el dissabte als Dolors de la Verge i el diumenge als Difunts de la parròquia. Dels actes religiosos, si bé hi ha ja una consuetud d'habitud que s'acostuma a respectar, hi ha també, per al primer dia, la implicació de la confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist o confraria del Sant Crist (ben poc activa, certament, si és que encara es manté, puix que poca acció té més enllà del manteniment de la pròpia capella); i, per al segon, la de la congregació dels Dolors, que sí que continua viva i activa (especialment per a la celebració de la pròpia festa patronal, vinculada a la Setmana Santa). Quant a l'organització dels actes profans, l'ajuntament anualment nomena (o reconeix la continuïtat/renovació dels integrants de) la comissió de festes, que n'és l'encarregada.

Tot i que a la concepció actual de la festa destaca l'element laic o profà per damunt del religiós, és acarant-nos a aquest últim que podem reconstruir l'evolució de la festa, perquè era el dominant abans.

2. ORÍGENS: EL 14 DE SETEMBRE, EXALTACIÓ DE LA SANTA CREU

Tres documents importants donen fe de l'inici de la festa el catorze de setembre de 1622. Els capitans de la recent creada confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist van determinar en capítol que en aquella data celebrarien la festa patronal de la confraria i passaren la petició al Consell municipal perquè aquests, si els semblava bé, fessin vot de vila per festivar aquesta data.

IMATGE DEL SANT CRIST DE BELLPUIG

Làmina amb la imatge del Sant Crist de Bormio, de Bellpuig (Axiu hereus de Mn. Jesús Capdevila).

El Consell, en data quatre de setembre de 1622, votaren de manera unànime que es fes la festa i determinaren també d'enviar una petició al bisbe de Solsona perquè decretés aquest vot; es conserva també còpia de la resposta del bisbe tot accedint a donar el decret de celebració, decret que ve signat a Cervera el dia set de setembre de 1622. El bisbe Joan Álvaro devia trobar-se a Cervera en visita pastoral i fou allí on enviaren la carta i d'on ell els respongué amb la concessió de permís i decret.

Dels anys posteriors en què hem pogut fer el seguiment en llibres municipals, no hi ha referències a despeses per la festa, cosa que implica que la confraria era qui se'n feia càrrec; probablement la creació de la confraria fou conseqüència immediata de la donació que féu Isabel de Casanoves (o de Casanova)² de la figura del santcríst de Bormio a la vila de Bellpuig.

Aquell any 1622, els primers majorals de la confraria, com consta al llibre vell de la confraria, foren mossèn Jaume Castanyer, prevere, el doctor Francesc Jover, mossèn Joan Alsina i Josep Bellet, tots ells habitants de Bellpuig. Foren baciners Jaume Morell, de Bellpuig, i Joan Ballester, de Vilanova de Bellpuig.³

El trenta de maig de 1623 es produeix la recepció de la figura a Bellpuig; l'han anada a cercar a Barcelona el reverend Bernat Sabater, capellà major de la vila, mossèn Francesc Eixalà, prevere, i Rafael Calbís, batlle. La imatge ja venia carregada de llegenda (de prodigis realitzats a Bormio i també a Barcelona, en el curt període de recés a la ciutat, de primer a casa del notari Cerveró i després al convent de Jerònimes, d'on les monges només acceptaren que se l'enduguessin amb la cessió de la corona d'espines, que quedà en el convent). La recepció a Bellpuig fou ja multitudinària i s'erigí una columna oratori al lloc on foren rebuts per la vila quan portaren la figura des de Barcelona, lloc on el dia de la rebuda havien aixecat un altar (al cap de la partida del Bosc).

La confraria tingué des dels seus inicis una gran importància i popularitat a la comarca, pels fets miraculosos atribuïts a la imatge.⁴ Participava de manera preferent a la processó del Dijous Sant, organitzava les tretes de la imatge –cap a l'abril o inicis de maig– per rogatives de pluja els anys d'escassetat d'aigua i de perill

---

2) Trobem una o altra forma, depenent dels documents.

3) Mossèn Antoni Bach destaca que a l'arxiu parroquial es conserva un pergamí malmès on consta el decret d'erecció de la confraria, donat pel canonge xantre de la catedral de Solsona, Miquel Argullol, essent bisbe Joan Álvaro i governador de la baronia Carles de Calders. Antoni BACH i RIU, *Bellpuig. Història de la vila de Bellpuig*, Bellpuig, 1998, pàg. 193.

4) Aquesta popularitat és constatable també en una llista de confreres que es troben en el llibre vell de la confraria, ordenats per pobles (fòlis 11r a 14v), on, a part de Bellpuig, hi apareixen: Vilanova, Preixana, lo Palau, Mollerussa, Golmés, Ivars, Barbens, los Exadés, Castellnou, Sant Martí, Maldà, Ciutadilla, Miralcamp, Fondarella, Montmaneu i Vallbona. És difícil indicar el nombre de confreres, perquè sovint s'apunta el nom del cap de casa seguit de l'expressió "i família". Les tretes de la imatge per a les rogatives de pluja portaran també a la vila processons des de les poblacions de tot l'entorn.

de pèrdua de la collita, i la festa patronal de setembre, amb funcions religioses i processó festiva.⁵

Si fem un repàs als comptes que anualment dóna l'administrador de la confraria, veiem una mica l'evolució de la festa patronal.

Al llibre vell de la confraria hi ha comptes per primera vegada de l'agost de 1625 a l'agost de 1626. Consten cinquanta-tres lliures sis sous i cinc diners al total d'entrades, entre el bací de la confraria, mortalles i mides de la figura (cintes—als comptes parlen de beta per a les mides—que mesuraven el mateix que l'alçada de la figura del santcríst i que probablement duïen imprès el nom de la imatge). Quant a les despeses, pel dia de la festa de Santa Creu de setembre

despenen quatre lliures en pagar els músics, dues lliures en fer-los la vida i una lliura i quatre sous en el predicador del dia de la festa; hi ha altres despeses més generals en cera, en els deixuplinants de la processó del dia de Dijous Sant -on s'impliquen des de l'inici de la confraria, al costat de les altres confraries ja existents- i en altres elements.

Als comptes de l'any següent (agost 1626 a 19 de setembre de 1627) les entrades han augmentat a poc més de setanta-vuit lliures, i en elles consta que han aplegat vint-i-cinc lliures quinze sous i tres diners amb el bací de la confraria gràcies a mides i a goigs;⁶ l'altra entrada important és pel lloguer d'atxes per a la processó

Portada de la primera edició de la Novena al Sant Crist de Bellpuig (Axiu Episcopal de Vic: Fons Jaume Ripoll i Vilamajó).

5) També hi ha la realització d'un novenari que acabava el dia de la festa; reproduïm la portada de la primera novena coneguda, impresa a Cervera el 1781 per encàrrec de la confraria.

6) És la primera referència a l'existència de goigs, però no són del santcríst, sinó de sant "Isidoro", de qui consta que han rebut una relíquia el deu de maig de 1626.

de Dijous Sant (onze lliures i sis sous). Despenen gairebé igual que l'any anterior per als músics i el predicador de la festa, força més en atxes per a la confraria, onze lliures cinc sous i sis diners en fer vestes per a la processó del Dijous Sant⁷ i una lliura en dotze mans de paper estampat amb els goigs de sant "Isidoro".

Les entrades, fins a finals del segle XVII, continuen sent del bací de la confraria als oficis de l'església dedicats a aquesta, del lloguer d'atxes per a la processó de Dijous Sant, i de mides, i pocs anys s'arriba a les cinquanta lliures.

Entre 1694 i 1702 s'ha construït la capella pròpia del Sant Crist tot ampliant una capella lateral de l'església parroquial amb una nova construcció adossada;⁸ per aquesta raó les entrades pugen a cinc-centes seixanta-dues lliures entre els anys 1700 i 1702.

Al llarg del segle XVIII, les entrades passen de cent lliures de mitjana anual, sent l'entrada més forta per la venda de blat i ordi recollits a la plega general al temps de la batuda. Al primer quart del segle XIX la mitjana és de quasi dues-centes lliures anuals, excepció feta dels anys 1809-1814 en què, a causa de la guerra contra els francesos, no hi ha plegues. Baixa després i s'estabilitza.

Les despeses van en consonància amb els ingressos. De llur anàlisi podem veure alguns elements importants de la festa de setembre, a la qual estan dedicades les despeses en bona part. El predicador, la música i la lluminària per a les funcions religioses, especialment l'ofici i la processó de la festa, eren les despeses més importants i constants.

La festa era viscuda a través d'aquests actes religiosos, amb el cerimonial i els protocols que els distingien. El predicador era un frare del convent de Sant Bartomeu o un frare, rector o doctor foraster; la música, quan era completa, es componia de cobla, organista i cantors; la lluminària era bàsicament d'atxes i cera.

A partir del 1686 s'especifica una nova despesa, els focs d'artifici que normalment es disparen a la vigília i en algun cas s'especifica el lloc (al campanar de l'església) o qui és l'artificier.

Al 1715 se'ns especifica que els ministrils (músics) no volgueren tocar a la nit de la festa per a ballar. A partir de mitjan segle XVIII, les despeses de la música han augmentat, probablement perquè ja toquen més d'un dia; hi ha també les despeses per manteniment. L'any 1756 consta que ve la música i cobla de Lleida, se'ls paga trenta-vuit lliures catorze sous i sis diners, i se'ls manté durant tres dies.

Una altra despesa que va apareixent és la dels balls, amb referència genèrica

---

7) On hem de pensar que aniran acompanyant la imatge del santcris de Bormio, de manera semblant a com trobem avui les vestes dels passos de la processó dels Dolors. Vesta i atxa eren l'attrezzo indispensable

8) Potser fou la mateixa capella del Sant Crist que Isabel de Casanoves s'havia ofert a pagar el 1631, tot i que no tenim constància que la proposta de la donzella, a més de ser acceptada, anés endavant (vegeu el text a l'annex).

Ball de gitanes a Bellpuig durant la Festa Major de 1940 (Arxiu Jaume Fortuny).

o bé amb la precisió que són de bastons, de gitanes o el ball de Buda (sobre la conquesta de Buda).⁹

En endavant és freqüent la precisió dels tres dies d'estada, fins a finals del XVIII i primera meitat del XIX, en què decau una mica i alguns anys s'especifica que es manté els músics només per dos dies. A partir de 1893 consta el lloguer dels músics per a una cercavila a la vigília del dia catorze ¹⁰ i per a la missa major i la processó del dia de la festa. Aquesta despesa es manté fins a principis del segle

9) Vam fer el seguiment d'aquestes despeses en balls a "El teatre a Bellpuig durant l'edat moderna", *Miscel·lània d'estudis. Quaderns de El Pregoner d'Urgell*, núm. 15 (Bellpuig, 2002), pàg. 19-53, especialment el quadre resum de la pàgina 29, que comprèn dades dels anys 1719 fins a 1787.

10) Probablement a la nit i potser acabava en ball. Consta l'ajut de despeses en ciris i atxes per a la cercavila, per part de l'Ajuntament.

XX en aquests termes. A finals del XIX sembla que és l'Ajuntament qui regulava directament l'organització de la part profana de la festa (focs d'artifici, balls, etc.).

3. DIA 15 DE SETEMBRE: ELS DOLORS DE LA VERGE (ABANS, SANT ISIDRE)

Hem dit que el segon dia de la Festa Major de la vila, quant a celebracions religioses, és dedicat als Dolors de la Verge. Té cura d'aquestes celebracions el clergat i la Congregació dels Dolors de la vila.

Si repassem la història de la congregació a la vila, trobem que aparegué a finals del segle XVII (butlla de fundació concedida el quinze de setembre de 1690)¹¹ i celebrava la festa patronal al tercer diumenge de setembre. Malgrat que la major part de referències a l'apartat de despeses dels comptes de la congregació durant els segles XVIII i XIX fan referència tan sols a “la festa de setembre”, sembla, per alguna precisió i per no haver trobat cap acta del canvi, que la celebració continuava sent habitualment al tercer diumenge de setembre.

Probablement per la debilitació de l'aspecte religiós i el domini de l'aspecte profà en l'organització del nucli festiu, podríem entendre que durant el segle XX s'hagi traslladat al dia 15 la commemoració dels Dolors. En l'àmbit religiós, la Congregació, amb la processó de passió a la primavera, s'havia convertit en l'associació de més pes, després que el canal d'Urgell relegués la tasca propiciatòria del Sant Crist de Bormio en el sistema de producció agrícola (dominant a la vila, almenys a l'etapa de l'Antic Règim).

L'altre element essencial per entendre aquest canvi de data és que, a la postguerra, la Germandat Sindical de Llauradors, amb el patronatge de sant Isidre, va organitzant la festa de Sant Isidre al Maig, amb benedicció de coques i de maquinària agrícola, que dóna els tres tombs.¹²

La festa de Sant Isidre havia estat fins a la dècada dels anys cinquanta del segle XX la celebració religiosa tradicional per al segon dia de la Festa Major. De fet, la Confraria de Sant Isidre ja des d'antic es troba relacionada amb la Confraria de la Puríssima Sang.¹³

11) Vegeu el nostre treball “El culte a la Verge dels Dolors a Bellpuig” dins *Miscel·lània d'Estudis. Quaderns de El Pregoner d'Urgell*, 17 (Bellpuig, 2004), pàg. 19-38, en concret a la pàgina 21.

12) Amb un creixement paral·lel al decreixement de la tradicional festa de Sant Antoni abat, celebrada al quinze de febrer -per vot de vila fet en la guerra dels Segadors-, en què es muntava carrosses als carros, es benèia els animals i es feia els tres tombs. El canvi de tracció animal per tracció mecànica en les tasques agrícoles – progressiu, però accelerat a partir de mitjan segle XX– provoca el canvi de celebracions.

13) Vegeu abans la referència que hem donat a la rebuda de la relíquia de “sant Isidoro”. No es tracta de sant Isidor (de Sevilla), sinó de sant Isidre llaurador (de Madrid), com consta posteriorment en altres referències que hi fan, en què ja diuen “sant Isidre” i no “sant Isidoro”. A partir de l'any 1662 consta ja l'existència de la Confraria de Sant Isidre, separada de la del Sant Crist –o de la Puríssima Sang de Jesucrist, segons el nom primer– (vegeu l'article de Miquel GALITÓ, “La Germandat de Sant Isidre a Bellpuig” a *El Pregoner d'Urgell*, núm. 38 -2 de maig de 1981-, pàg. 6). La relació, però, es manté, ja que a partir de 1774, als comptes de la Confraria de la Puríssima Sang consta, a la càrrega, l'ajut anual de catorze o quinze lliures de la Confraria de Sant Isidre per a la música.

No n'hem trobat l'origen, però sembla que hi hagué també un vot de vila a sant Isidre que s'havia d'acomplir el dia quinze de setembre, i aquest fet determinà que fos aquesta advocació, la celebrada en aquesta data, amb adoració de la relíquia i cant dels goigs.

Al programa d'actes religiosos de l'any 1949, el segon dia de Festa Major consta encara dedicat a sant Isidre. En canvi l'any 1951, al programa de Festa Major, consta ja el dia 15 com a festa dedicada a la commemoració de "Les Dolores", amb adoració al cambril i cant dels goigs. I en endavant serà aquesta, la dels Dolors, l'advocació celebrada al segon dia de la Festa Major.

4. DIA 16 DE SETEMBRE: ELS DIFUNTS DE LA PARRÒQUIA

Aquesta celebració té, potser, l'origen en una celebració que es feia dedicada a les ànimes del purgatori, enllaçada a la festivitat de Sant Miquel, per decisió del Consell de la vila.

Aquesta decisió fou presa al consell celebrat el catorze de juliol de 1577.¹⁴

Per la proximitat a la festa de la Santa Creu i en un procés d'acumulació festiva, passaria a celebrar-se del dia de Sant Miquel (27 de setembre) al tercer dia de la Festa Major.

5. EVOLUCIÓ

Ja hem vist la naixença per un vot de vila a un patronatge que esdevindrà el més important de la vila (Santa Creu). L'expansió d'aquest patronatge de celebració pertanyent (igual que el de Sant Roc i Nostra Senyora d'Agost) a les festes que se celebraven entre la collita del cereal i la verema, època festiva en aquest món de base agrària fins fa ben poc, fa que la festa duri dos o tres dies. D'aquí a la fixació dels dies i de les celebracions tal com ho coneixem avui hi ha un llarg camí encara, que hem insinuat.

Però l'element més important en l'evolució és el canvi en la concepció del món, que afecta la concepció de la festa. Bàsicament, és el canvi d'una concepció teocràtica del món a una concepció laïcitzada. Fou al segle XIX, amb el liberalisme, quan s'esdevingué el conflicte i el canvi a la península, encara que a les zones rurals les posicions extremes d'oposició en la divisió de camps (religios i civil) no es manifestaran gaire fins pràcticament al segle XX.

De nou, podem exemplificar les situacions a través de textos de les actes de l'Ajuntament. En una acta del dia vint-i-vuit d'agost de 1774 l'Ajuntament defensa amb zel la seva propietat sobre l'església parroquial i prefereix que a la festa

---

14) Vegeu el text a l'annex.

de Santa Creu de setembre no hi hagi música en els oficis religiosos abans que permetre que el mestre de capella i l'organista de la Unió de Preveres (entitat eclesiàstica mantinguda pel senyor) hi intervinguin i això pugui ser en el futur adduït com a dret de part del senyor de la baronia.¹⁵

És, probablement, dels últims textos que reflecteixen una concepció del món teocràtica en què els diversos estaments es discuteixen els drets al domini de l'àmbit de celebració religiosa. L'Ajuntament de la vila recorda que l'edifici de l'església és de la seva propietat, en una actitud que és ben poc diferent a la que adoptà quan al segle XVI, en construir-la, va posar-hi l'escut de la vila i prohibí que se n'hi posés d'altres.

L'Ajuntament a través de les confraries, que són regulades per ell en bona part, organitza les festes, on l'element religiós és encara el dominant.

En canvi, a les actes municipals de finals del segle XIX, l'Ajuntament és invitat als actes religiosos i es planteja anualment l'assistència a aquests actes com a corporació, encara que la resposta sigui mantenir l'habitud i, per tant, assistir-hi. I organitza o regula els actes profans, clarament delimitats respecte als religiosos –dels quals n'ha deixat el domini–. Així, a l'acta del dia vuit de setembre de 1894, resolen que assistiran com a Ajuntament a les funcions religioses de la Festa Major per seguir les pràctiques religioses dels seus antecessors.

També ho veiem a l'acta del dia deu de setembre de 1899, en què l'alcalde precisa que és l'administrador religiós de la confraria, mossèn Isidre Capdevila, qui li ha transmès la invitació a les funcions religioses i igualment accepten assistir-hi en corporació.

En aquesta acta trobem també un nou element important de la celebració profana, i és que l'alcalde ha donat permís per fer un envelat al parc. L'Ajuntament regula els actes profans, encara que no en sigui directament l'organitzador.

A inicis del segle XX hi ha el primer programa imprès conegut dels actes festius de la Festa Major, el 1902, imprès a Lleida.¹⁶ A partir de la presència de la impremta i llibreria Majós-Saladrigues a la vila (presència constatada almenys des de 1908) i, posteriorment, des de 1912 amb l'aparició del setmanari *Lo Pla d'Urgell*, és probable que hi hagi programa anyal de festes (no coneixem cap sèrie completa, però, d'aquests anys anteriors a la guerra Civil i sí que sabem d'algun any en què determinaren no fer programa, com el 1933), i a més n'apareixen informacions al setmanari i hom podria fer-ne un seguiment força més detallat, de la varietat d'activitats.

---

15) Vegeu el text transcrit a l'annex.

16) Programa reproduït a Jaume TORRES GROS, *Societat, comerç i publicitat 1835-1990. Bellpuig*, Bellpuig, 2010, pàg. 69.

Ball de sardanes a l'envelat durant la Festa Major, anys 30 o 40 (Axiu Anton Saladrigues).

Com a últimes dades que presentem d'informacions extretes dels llibres d'actes, fem referència a l'any 1912, en què a l'acta del quatre de setembre únicament acorden que cooperaran a les festes com en anys anteriors. L'any 1913, en canvi, tot i que també es diu simplement que cooperaran, es fa referència als actes a cooperar: les funcions religioses, el castell de focs, les tronades i “fantoques” (probablement referència a gegants i capgrossos), “corridas” (braus ?), cóssos, carreres de bicicletes i subvencionar en part els senyors Majós i Saladrigues per la confecció del programa.

I, finalment, el trenta-u d'agost de l'any 1914 diuen que els ha arribat ordre del governador civil de la província de destinar els diners del pressupost per a festes i despeses imprevistes a donar feina als qui no en tinguin en el terme municipal, cosa que els porta a suprimir tota classe de festivitats oficials, especialment dels dies catorze a setze de setembre (la Festa Major). Tracten també el tema de dos grups de joves diferents que demanen permís per poder aixecar un envelat al parc per als dies de la Festa Major; passen la resolució del conflicte a una sessió posterior. A la sessió del dia tres de setembre es proposen diferents solucions, però acorden la del senyor Bardés d'estipular condicions i, si els dos grups hi estan d'acord, llavors cedir el permís al millor postor. Alhora, nomenen la comissió especial de festes, conformada pels senyors Mulet, Fortuny i Llobet, perquè s'encarregui de tots els assumptes.

Harmònics o enfrontats, el camp religiós i el camp profà –civil– es troben ja ben diferenciats i mentre el primer és retingut per la clerecia, directament o través

DIA 13

A las 12 del día repique general de campanas y salida de las Casas Consistoriales de los Gigantes acompañados de los Tararots y de una numerosa Banda de música.

A las 7 de la noche, solemnes completas en la capilla del Sto. Cristo á toda orquesta, bajo la inteligente dirección del maestro de Capilla **Don Ramon Sala**.

DIA 14

A las 9 de la mañana Solemnes Oficios en la Iglesia Parroquial á toda orquesta, con asistencia de las Autoridades, ocupando la Cátedra del Espíritu Santo un elocuente orador sagrado.

A las 12 del día, pasacalle por la misma Banda, Tararots y Gigantes, y disparo de morteretes.

A las 3 de la tarde juegos de cucana y otros divertidos, y elevación de grotescos fantechos.

A las 4 solemne procesion con asistencia de las Autoridades, Gigantes y Tararots y banda que recorrerá las principales calles de la población.

A las 6 Gran concierto por la banda en el sitio de costumbre ó sea en la fuente de San Antonio.

A las 9 noche Baile público en la plaza en la que tocarán escogidas baillables los Tararots.

A las 9 Baile público en el Grandioso Entoldado levantado en el Parque.

A la misma hora gran funcion de zarzuela en el Salon Teatro Recreo en que tomarán parte las distinguidas y aplaudidas típles Srta. D.ª Nieves Nin y D.ª Concha Ceballos el tenor cómico Sr. Riús y otros aplaudidos artistas.

DIA 15

A las 9 mañana Solemnes Oficios con la misma orquesta y orador sagrado que el día anterior.

A las 2 y 12 tarde Gran corrida real de cordera en la que tomarán parte los primeros corredores de la comarca y otras varias corridas.

A las 3 Baile público en la plaza, en el Entoldado y funcion en el Teatro.

A las 7 noche disparo de un sorprendente ramillete de Fuegos Artificiales.

A las 9 Extraordinaria funcion de zarzuela en el teatro.

A las 9 y 12 Baile público en el Entoldado y plaza.

NOTA. La Comision organizadora de las fiestas, no ha reparado en gastos ni sacrificios, puesto que ha contratado para dichos dias, una Compañia de zarzuela y una orquesta compuesta de artistas y profesores de primer orden, con el único objeto de complacer al ilustrado público de esta poblacion y forasteros que nos honren con su asistencia; y tampoco ha reparado en facilitar toda clase de combinaciones para que el público pueda asistir á las funciones del Teatro y Entoldado, á cuyo fin se expendrán abonos para el Entoldado y abonos para Entoldado y Teatro.

Bellpuig 4 Setiembre de 1902.

La Comision

Programa de la
Festa Major de
Bellpuig 1902,
editat a Lleida
(Axiu Jaume
Torres).

d'un cert domini de les confraries i congregacions, el segon és competència de l'Ajuntament, que ja veiem que ha de resoldre també problemes de les diferents faccions polítiques que es van conformant i que, per altra part, acostuma a nomenar una comissió de festes. I si el Règim franquista va voler revestir-se amb una ideologia confessional o unes noves formes teocràtiques, no es pot dir que reeixís massa en l'intent (més formal i d'exclusió de la ideologia dels vençuts a la guerra Civil, que no cregut).

Finalment, és als últims anys del Règim que, dominant l'àmbit profà a la festa, l'Ajuntament determinà –a partir de l'any 1973– de centrar la Festa Major en un divendres, un dissabte i un diumenge tal com trobem avui. Els nous imperatius d'una societat industrial havien arribat també a dominar l'organització festiva a la vila. Després, amb la democràcia, l'Estatut d'autonomia i la declaració de festa nacional de Catalunya l'Onze de setembre, va aparèixer un nou referent per a polaritzar la festa (sempre polaritzant cap a un diumenge i considerant que només es pot declarar festiu a efectes de treball un dia laboral).

Trenta anys enrere, plantejàvem uns nous canvis i adaptacions respecte a una societat tecnològica que s'anava implantant. I acabàvem com a reflexió sobre les noves valoracions: “Pensem només que avui el període de vacances d'estiu és un referent més important per a qualsevol individu assalariat que no la Festa Major de la comunitat on viu.”

La nova situació de crisi i atur creixent ha girat el panorama cap a un futur menys optimista i més incert de realitats consumades i creixement de la pobresa, encara que la il·lusió i la lluita pel dret a decidir potser poden acabar portant-nos a un altre panorama novament engrescador.

ANNEX

1.

Bellpuig, 1577, juliol, 14

Davant l'esterilitat del temps, Joan Inyigo de Paz, paer en cap, proposa i el Consell pren la decisió de celebrar anualment la commemoració de les ànimes del purgatori en la festa de Sant Miquel de setembre, a l'església parroquial, per millor repòs dels morts i apaivagament de la ira divina.

Arxiu Municipal de Bellpuig (AMB, en endavant), *Llibre de consells*, 1558-1584, f. 119 v

(Notació al marge:) Institució de commemoració de ànimes de purgatori

Ítem fonch proposat per dit honor[able] paer que si·ls apareixeria a ses savieses que, vista la·sterilitat del temps tant gran, instituhissen ara de nou una commemoració per les ànimes de purgatori, la qual se digués cada hun any en lo dia eo festa de Sanct Miquel del mes de setembre, per a que elles ab major repòs y tranquil·litat puguessen pregar al Sennor volgués aplacar la sua ira y donar·nos la sua beneïta gràcia.

Deslberà dit Consell que en lo dia de Sanct Miquel del mes de setembre prop venidor, y així quiscun any en semblant dia eo festa se fassa en la·sglésia parroquial de la present vila dita commemoració per les beneïtes ànimes de purgatori.

2.

Bellpuig, 1622, setembre, 4

Els capitans de la confraria de la Sang de Jesucrist demanen al Consell que facin vot de vila per celebrar la festa de patronatge, el Consell aprova la petició i determinen fer súplica al bisbe perquè el vot sigui decretat.

AMB. No localitzat aquí, donem la transcripció publicada a *Lo Pregoner*, núm. 188 (Bellpuig, 8 de setembre de 1928)

Als 4 de Setembre de 1622 se tingué concell de les coses davall escrites, en lo qual concell assistiren los següents y davall nomenats: P^o Raphael Calvís batlle – M^o Gerònim Ginygo degar. – Franco.. Siurana, Franco. Ponces – Pahers. Franco. Barrofet, M^o Lloís Font – Franco. Girart – Antoni Robinat – Josep Vellet – Pere Tarroja – Joan Griñó – Josep Soler – Bernat Roure – Jeroni Ester – M^o Jaume Conesa – Pere Grasa – Jaume Pastor – Jaume Cots – Macià Sabater.

En lo qual concell fou proposat per lo Sr. Paher en cap: Senyor batlle y savis señors capitans de la confreria de la Sanch de Jesuchrist als quatre de Setembre [aquests] tingueren capítol y ab ell se determinaren de que al 14 de Setembre se fes la festa de la santa Creu ab molta solemnitat y música, y mos digueren a nosaltres tinguéssim concell ab lo qual proposàssem si pareixia bé al Concell de què mirassen si apareixie bé se votàs per a perpètuu de fer dita festa ab vot de Vila; així's que foren de parer tots a una veu de que se votàs ab lo modo sobre dit, de la qual cosa se féu súplica al bisbe per a que dit vot fos decretat; y dita súplica y decret està en casa la Vila.

3.

Bellpuig, 1622, setembre, 4

Carta dels paers de la vila de Bellpuig al bisbe Joan Álvaro en què li comuniquen que han votat celebrar cada any el catorze de setembre la festa de l'Exaltació de la Santa Creu i li demanen que ell en faci decret.

Arxiu Parroquial de Bellpuig (APB, en endavant), *Llibre vell de la confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist, 1622-1805*, full volander.

Yl·lm. Y Rm. Sr.

La Universitat y Vila de Bellpuig, considerant la devoció y augment de la confraria de la preciosíssima Sanch de JesuChrist ynstituïda y fundada en la Ygla. Parroquial de dita Vila, als quatre del present mes de Setembre del corrent y present any lo consell y Pahés de dita Vila determinaren y votaren quisqun any yn perpetuum (en alabanza, honor y Glòria de la preciosíssima Sanch de Jesu-Christ, per medi de la que foren remediats), de fer Festa de precepte y abstenir-se de obras servils, obrant en las Espirituals lo dia y Festa de la Exaltació de Santa Creu, la qual celebre la yglésia als 14 de Setembre; suposant sempre la Autoritat, llicència y decret de Va. Sa. Ra., que sens ell seria de ninguna Monaeta dit vot y promesa per al effecte pretenen. Per so dits Pahés de dita Vila a Va. Sa. Ra. humilment supliquen sia de son servey prestar son consentiment, llicència, autoritat y així mateix son Decret, per a què millor pugua ser celebrada y honrada dita Festa de la Exaltació de la creu y la Devoció de dita confraria aumentada. Y en tot lo noble offici de Va. Sa. Ra. ymple etc.

Altíssima ectt.

Los Pahés de la Vila de Bellpuig

4.

Cervera, 1622, setembre, 7

Carta de resposta del bisbe Joan Álvaro en què els concedeix el decret, redactada per Ximenes, secretari del bisbe.

APB, *Llibre vell de la confraria de la Puríssima Sang de Jesucrist, 1622-1805*, full volander.

Nos, D. Fr. Joannes Alvaro Dei et Sta. Sedis Aps. Gratia Episcopus Celsonen et Regius consiliarius ett., Vissa praeinserta supp. ex parte Universitatis et Villa Pulchripodyum nobis oblataq et attenta, nostri Pastoralis offitii cura nos admonet, preces et vota fidelium Mare Dei cultum concernentia benigno favore admitere ydeo hocmodi, suplicationibus benévolo, ac devoto animo ynclinati petitio festivitati in honorem Domini nostri Jesu-Christi et sui Purissimi Sangunis Annis singulis in perpetuum 14 Septembris yn qua occurrit Festum Exaltationis Sancta Crucis celebranda. Dum modo celebritas ppe. Dicts. Festivitatis justa regulas Breviari Romani in aliquo non defraudetur nostram Autoritate ynter ponims pariter at Decretum, yn quos fidem praesentes, fieri iusimi Manu nostra subscriptus et sigillo munitas Decrettus, Cervaries diez Viis. Mensis Semptembris, Anni Domini Milllessimo Sexcentessimo Vigessimo Secundo tti.

Fr. Joannes Eps. Celsones.

Ylmi. Et Rmi. D. N. Episcopi.

Mar. Ximenes, Secret.

5.

Bellpuig, 1631, setembre, 19

Isabel de Casanova demana permís per fer una capella al sant Crist dins l'església parroquial i determinen donar-li permís i assenyalar lloc.

AMB. No localitzat aquí, donem la transcripció publicada a *Lo Pregoner*, núm. 188 (Bellpuig, 8 de setembre de 1928)

Fou proposat que Mo. A. Cornelana à feta petició li donassen licència per a fer una petició per part de la Sra. Isabel M. de Casanova per a fi y efecte de que té ganes de fer una capella pel Sant Cristo en la iglesia Majó allí a hont convinge millor y s'o miren si vindrie. Fou determinat que vingue Mo. Cornelana y Mo. Ferry, à feta dita petició son nevot Raphael Calvís conforme està ja dit.

Fou determinat que's fasse dita capella allí a hont convinga millor y que li escriguen per part de la Vila agraint-li la bona fàbrica y interès que té.

6.

Bellpuig, 1774, agost, 28

La Unió de Preveres sol·licita a l'Ajuntament que admetin el mestre de capella i l'organista a la funció religiosa de la festa del Sant Crist; resolen no donar permís per salvar el dret de la vila sobre l'església parroquial.

AMB, *Llibre de consells, 1739-1795*

Fue propuesto por el Sor. Regidor Decano Miguel Petit en atención que se halla con un recado de la Venerable unión de pr[esbíter]os de la Iglesia Parroquial de esta Villa para que participase a este Ayuntamiento para que se halmitiese en la función de la fiesta del Santo Christo al Maestro de Capilla y organista que tiene Su E[xcendencia] empleados en la Iglesia de la Villa, o bien que se dejase de aser la fiesta; y en esta disposición, que se rresolbiese lo Combeniente. Y fue rresuelto por todo el Ayuntamiento lleno y por cada uno de por si, que en consideración que la Iglésia es y á sido siempre de esta Villa, y fue fabricada y echa a espensas de la mencionada Villa, en tanto que se hallan imprimidas las armas de esta propia Villa en la misma iglesia y que asimismo y de la propia Comformidad era proprio el órgano antiguo de esta Villa; y que si bien quando se fabricó el nuevo se hizo una concordia entre partes de los individuos de la unión y el Ayuntamiento de esta Villa, en la que acordaron y convinieron que esta misma Villa se rreservaba el derecho de hazer tocar el órgano en cualquiera función de común o particular por el organista que le pareciere.

Como convenio fue acordado de Palabra hanteriormente con el Apoderado General Dr. Ramon de Ponsich, y en esta Consideración es para salvar el derecho compite a esta Villa, son de parecer que hantes de Conceder posesión a Su E[xcendencia], que se haga la fiesta sin intermición del Maestro de Capilla y del organista, y que esta resolución se pase de testimonio a la venerable unión.

7.

Bellpuig, 1894, setembre, 8

Determinen assistir com a corporació a les funcions religioses dels dies de la Festa Major, com han fet els seus antecessors.

AMB, *Plec d'actes de 1894*, f. 19 r

Luego expresó el Sr. Presidente, ya que se ha hablado de la fiesta mayor, si se acordaba asistir el Ayuntamiento a las funciones religiosas de aquellos días, y, estando conformes en continuar las prácticas religiosas de sus antecesores, se

acordó por unanimidad asistir a dichas funciones, contribuyendo al Municipio como los demás años a fin de dar más realce a la fiesta.

8.

Bellpuig, 1899, setembre, 10

Invitats per l'administrador de la confraria del Sant Crist, deteminen assistir a les funcions religioses dels dies de la Festa Major com a corporació.

AMB, *Plec d'actes de 1899*, f. 72 r

Luego después, el Sr. Alcalde manifestó que había sido invitado por Mosén Isidro Capdevila, administrador del S[an]to Christo, para que la Corporación municipal asistiera a las funciones religiosas que se celebrarán con motivo de la próxima fiesta mayor; y el Ayuntamiento acordó asistir en corporación a dichas funciones religiosas.

Incontinente, manifestó el Sr. Alcalde que había concedido permiso para levantar un entoldado en los terrenos del Parque y el Ayuntamiento por unanimidad acordó aprobar dicho permiso.

9.

Bellpuig, 1912, setembre, 4

L'Ajuntament determina cooperar com en anys anteriors a les festes de Santa Creu.

AMB, *Libro de actas, 1911-1915*, pàg. 113

Asimismo se acuerda que el Ayuntamiento coopere ordinariamente como los demás años á las fiestas de Santa Cruz.

10.

Bellpuig, 1913, setembre, 1

L'Ajuntament acorda cooperar com de costum a les funcions religioses i altres activitats de la festa major de Santa Creu, així com ajudar a pagar els programes.

AMB, *Libro de actas, 1911-1915*, pàg. 195-196

Acto seguido manifiesta la Presidencia que toda vez que estamos próximos á la fiesta mayor de Santa Cruz, debería acordarse si el Ayuntamiento desea cooperar como los demás años á la misma.

El Ayuntamiento, en vista de lo que acaba de manifestar la Presidencia, acuerda se coopere como de costumbre, en las funciones // religiosas, castillo de fuegos,

tronadas y fantoches, en las corridas, cosos y carreras de bicicletas y subvencionar en algo á los señores Majós y Saladrígues, por la confección de los programas.

11.

Bellpuig, 1914, agost, 31

Es donen per assabentats d'una circular del governador civil de la provincia que obliga destinar els diners assignats a festes i despeses imprevistes o extraordinàries a donar feina als habitants del terme municipal que no en tinguin; alhora, vist que hi ha dos grups de joves diferents que voldrien fer un envelat al parc per a la Festa Major, resolen que ho tractaran en una sessió extraordinària.

AMB, Libro de actas, 1911-1915, pàg. 331

Se dá lectura de una circular del M. Ilustre Sr. Gobernador civil de la provincia, de fecha 21 de los corrientes, inserta en el Boletín Oficial, núm. 111, en la que se ordena la inversión en obras y servicios que dén ocupación á los que carezcan de trabajo en el término municipal, de los créditos consignados en Presupuesto para festejos y gastos imprevistos o extraordinarios. El Ayuntamiento acuerda darse por enterado, así como también la supresión de toda clase de festividades oficiales por durante los días 14 al 16, ambos inclusive, del entrante mes.

El Sr. Presidente manifiesta se halla pendiente de resolución la instancia suscrita por varios jóvenes en súplica de que se les autorice para emplazar un entoldado en el Parque, resultando que además de tal comisión lo han solicitado también verbalmente otros jóvenes. Y oído, los señores presentes abundan en la conveniencia de celebrarse las próximas fiestas con la unión de todos los jóvenes, y en su virtud se acuerda, a propuesta del Sr. Presidente, convocarles á unos y á otros y luego al Ayuntamiento á sesión extraordinaria para acordar en definitiva acerca tal extremo.

12.

1914, setembre, 3

Sessió extraordinària en què tracten del problema dels dos grups de joves que volen fer l'envelat al parc per a la Festa Major; resolen posar unes condicions determinades i que, si ambdós grups les accepten, donaran permís al millor postor dels dos.

AMB, Libro de actas, 1911-1915, pàg. 333

En la villa de Bellpuig, á tres de septiembre de mil novecientos catorce, constituido el Ayuntamiento en el Salón de Sesiones de la Casa Consistorial y en sesión

extraordinaria de primera convocatoria, bajo la presidencia del Sr. Alcalde, Il. Bartolomé Arqué Jovells, asistiendo los señores concejales al margen anotados, se dio principio á ella por lectura del acta de la anterior, que fue aprobada.

El Sr. Presidente hace notar que, de conformidad á lo indicado en las papeletas de convocatoria tiene por objeto la presente sesión resolver la instancia de varios jóvenes solicitando la competente autorización para emplazar un entoldado en el Parque durante los días 14 al 16, ambos incluidos, del actual mes y estudiar la manera de resolver el actual conflicto referente al acuartelamiento de la Guardia civil que integra el puesto de esta villa.

En respecto al primer asunto, manifiesta el Sr. Presidente que, apareciendo fraccionados en dos bandos los jóvenes que han formulado igual petición, se muestra contrario á otorgar permiso á ninguno de ellos, y en el caso que hubiesen formulado tal petición, perfectamente unidos, hubiera accedido gustoso á ello.

El Sr. Trullols hace entrega de una instancia suscrita por buen número de jóvenes autorizando á la Comisión que en su nombre firmó la solicitud interesando la autorización de referencia. Pide el Sr. Trullols se de lectura á tal escrito, como así mismo se hace.

El Sr. Bardés se muestra partidario de autorizar á //unos u otros, siguiendo de esta manera la costumbre de años anteriores, y propone se estipulen determinadas condiciones, entre las cuales podrían figurar la de que por el grupo de jóvenes que resulten agraciados con el Parque se adquiriera la obligación de organizar un concierto en el interior del entoldado el día 15 del actual mes, de 10 a 12 de su mañana, para destinar el producto a engrosar la suscripción nacional abierta a favor de los repatriados, y otro en la carretera del Tallat y lugar contiguo a la Fuente, el día 14 del propio mes. En el caso que por más de uno se acepten las expresadas obligaciones, se cederá el Parque al que ofrezca además mayor cantidad en metálico.

El Sr. Presidente estima en parte acertada la proposición del Sr. Bardes, ya que en la misma no se otorga ninguna clase de privilegios.

El Sr. Mulet se muestra partidario de negar autorización á unos y otros, haciendo lo propio el Sr. Fortuny.

Finalmente es aprobada la proposición del Sr. Bardés con el voto en contra del Sr. Fotruny, designándose para la Comisión especial de fiestas á los Sres. Mulet, Fortuny y Llobet, quienes cuidarán de la redacción del pliego de condiciones que deberá regir para el arriendo del Parque, que tendrá lugar el próximo domingo.

13.

Bellpuig, 1914, setembre, 7

Acorden facultar la comissió de festes perquè utilitzi les dues-centes pessetes obtingudes en l'arrendament del parc per a l'envelat en les despeses que facin en les festes de Santa Creu.

AMB, *Libro de actas, 1911-1915*, pàg. 336

En respecto al producto de doscientas pesetas obtenido en el arriendo del Parque municipal de esta villa, por durante los días 14 al 16, ambos inclusive del actual mes, se acuerda facultar á la Comisión de Fiestas para que lo invierta en los festejos que se acuerde realizar durante las próximas fiestas de Santa Cruz.

14.

Bellpuig, 1914, setembre, 23

Presentades algunes factures després de la Festa Major, acorden que ja les examinaran en una propera sessió.

AMB, *Libro de actas, 1911-1915*, pàg. 338

Se dá cuenta de las siguientes facturas: una de D. Javier Salvadó, que importa 62,50 ptas; otra de los Sres. Majós y Saladrigues de 89,85 ptas; otra de D. Pablo Bertran de 85,25 ptas; y otra de D. Gerónimo Solé, cuyo importe es de 4, 56 ptas. Se acuerda quedar todas ellas pendientes de examen hasta la próxima sesión.